

Аліса ГОНЧАРЕНКО

Відображення основних передумов розвитку інноваційної діяльності та обґрунтовано інноваційні пріоритети ефективного функціонування плодoperеробного підкомплексу України. Наведено найбільш вагомні зовнішні та внутрішні чинники розвитку виробництва харчової продукції. Сформовано базові складові моделі інноваційного розвитку окремих підкомплексів. Визначені позитивні тенденції реалізації інноваційної моделі розвитку АПК. Представлено напрямки розвитку плодoperеробного підкомплексу. Запропоновано організаційні завдання покликані забезпечити розвиток переробної галузі. Вказано стратегічні цілі розвитку інновацій при відтворенні матеріально-технічної бази переробного підкомплексу.

Відображено основні передумови розвитку інноваційної діяльності та обґрунтовано інноваційні пріоритети ефективного функціонування плодoperеробного підкомплексу України. Наведено найбільш вагомні зовнішні та внутрішні чинники розвитку виробництва харчової продукції. Сформовано базові складові моделі інноваційного розвитку окремих підкомплексів. Визначені позитивні тенденції реалізації інноваційної моделі розвитку АПК. Представлено напрямки розвитку плодoperеробного підкомплексу. Запропоновано організаційні завдання покликані забезпечити розвиток переробної галузі. Вказано стратегічні цілі розвитку інновацій при відтворенні матеріально-технічної бази переробного підкомплексу.

Basic pre-conditions of development of innovative activity and grounded innovative priorities of the effective functioning of garden-stuffs of processing subcomplex of Ukraine are represented. The most ponderable external and internal factors of development of production of food goods are resulted. The base component models of innovative development of separate subcomplexes are formed. The positive tendencies of realization of innovative model of development of agroindustrial complex are certain. Directions of development of garden-stuffs of processing subcomplex are resulted. Organizational tasks are offered called to provide development of processing industry. The strategic aims of development of innovations are indicated at reproduced material and technical base of processing subcomplex.

Сформована система соціально-економічних відносин передбачає поділ національного господарського комплексу на окремі галузі, сектори, комплекси. Галузі, які забезпечують переробку сільськогосподарської продукції, належать до третьої сфери АПК України, провідне місце серед яких займає переробка сільськогосподарської сировини для виготовлення продуктів харчування. Відтак необхідно визначити сучасні тенденції формування її інноваційного потенціалу та обґрунтувати пріоритетні напрями розвитку окремих галузей.

Проблемам розвитку інноваційних процесів присвячено праці В. П. Александрова, Ю. М. Бажала, А. С. Гальчинського, В. М. Гейця, М. І. Крупки, А. Я. Кузнєцова, І. М. Куликова О. О. Лапко, В. Г. Мединського, Б. В. Погріщука, В. П. Семиноженка, Н. М. Сіренко, В. П. Ситника, В. М. Трегобчука, Р. А. Фатхутдінова, Й. Шумпетера та ін. Втім, дослідження потребують організаційно-економічних механізмів реалізації інноваційних пріоритетів розвитку на рівні окремих підкомплексів з урахуванням системного взаємозв'язку структурних елементів національного господарського комплексу.

Метою статті є визначення пріоритетів на шляху інноваційного розвитку плодoperеробного підкомплексу України та обґрунтування доцільності використання інноваційного фактора в умовах становлення глобальної агропродовольчої системи на основі виділення чинників розвитку вітчизняного виробництва харчової продукції.

Підприємства плодoperеробного підкомплексу сконцентровані переважно в центрі та на півдні України. Оскільки у розміщенні підприємств цієї галузі основну роль відіграє сировинний фактор, на території Поділля, Одеської, Миколаївської, Херсонської, Запорізької областей та Автономної Республіки Крим сформовано спеціалізовані райони плодoperеробних виробництв.

Проте забезпечення стійкого розвитку плодoperеробного підкомплексу неможливе без переходу на інноваційний шлях, який є головним чинником ефективності за ринкової системи господарювання і визначається значним нарощуванням власного виробництва плодово-ягідної продукції на основі прискорення науково-технічного прогресу (НТП) й освоєння його досягнень, здатних забезпечити значний ефект та окупність капітальних вкладень від нововведень.

У процесі інноваційного розвитку розширюються особливі види наукових досліджень, спрямовані на втілення наукових ідей у нові технічні засоби й нові технологічні рішення. Вважається, що економічне зростання на 30% забезпечується за рахунок збільшення витрат, а на 70% – шляхом підвищення продуктивності праці (на 30% за рахунок інноваційних технологій). Це ще раз підтверджує доцільність використання інноваційного фактора [1, с. 7].

Оскільки розвиток галузей, що виробляють продукти харчування залежить від численних чинників, які динамічно змінюються в умовах становлення глобальної агропродовольчої системи, доволі складно визначити сильні та слабкі сторони, можливості й загрози позагалузевого і внутрішньогалузевого розвитку харчової промисловості.

До найбільш вагомих зовнішніх чинників розвитку вітчизняного виробництва харчової продукції слід зарахувати геополітичну та макроекономічну ситуацію в світі, співвідношення валютних курсів, світову кон'юнктуру на основні продовольчі товари, темпи альтернативного використання сільсько-господарської сировини, ветеринарно-санітарні «події», тарифну політику уряду, укладені міжнародні та міждержавні торгові угоди.

Внутрішніми чинниками є: купівельна спроможність населення; урегульованість питань власності; дохідність та інвестиційна привабливість галузей харчової промисловості; умови кредитування; техніко-технологічний рівень підприємств; технічне регулювання; непідготовленість споживачів до змін, що відбуваються в агротехнологіях; кадрове забезпечення підприємств галузі [2, с. 7].

Головною передумовою ефективного розвитку інноваційної діяльності є її відповідне фінансово-кредитне забезпечення, яке має оптимально поєднати усю сукупність фінансово-кредитних методів та інструментів щодо пошуку, мобілізації і використання грошових коштів при наявності також трудових, матеріально-технічних та інформаційних ресурсів.

Підприємства можуть залучати фінансові кошти шляхом: державного фінансування, використання інвестицій приватного капіталу і фінансування за рахунок власних джерел.

Державне фінансування має вузьке коло підприємств та організацій переважно для отримання нових наукових знань, важливих на перших стадіях інноваційного процесу.

В умовах дефіциту капіталу інноваційна модель розвитку є найприйнятнішою, тому що вона дає змогу Україні оптимально використати власні економічні ресурси в межах національних потреб. Інноваційну модель розвитку можна використати для окремих територій, галузей, підприємств. Вона може бути базовою для розширеного відтворення всіх форм власності на засадах використання інноваційних ідей і продуктів [3, с. 270].

Модель інноваційного розвитку на рівні окремого підкомплексу базується на: вдосконаленні організаційно-економічних відносин; впровадженні ресурсозберігаючих технологій; організації раціонального використання матеріально-технічних ресурсів; удосконаленні системи управління технологічними процесами, системи планування і посилення контролю та стимулювання до підвищення якості продукції; проведенні заходів щодо вдосконалення виробничої та соціальної інфраструктури; формуванні нових інтегрованих структур; покращенні екологічних умов виробництва; інвестиційному забезпеченні відтворювальних процесів шляхом раціоналізації використання та залучення додаткових джерел.

Відтак результатами реалізації інноваційної моделі на практиці стануть: оптимізація внутрішньогосподарських економічних відносин; зростання рівня оплати праці; вирішення проблеми безробіття; забезпечення екологічної безпеки навколишнього середовища; підвищенні якості продукції, що виготовляється; розвиток організаційних форм і каналів реалізації продукції.

Незважаючи на певний рівень зростання та позитивні тенденції у функціонуванні плодопереробного підкомплексу, зберігається ситуація, яка певною мірою стримує впровадження досягнень НТП, що виявляється у повільних темпах модернізації плодопереробних виробництв, опору нововведенням з боку суб'єктів господарювання та недостатній державній підтримці інноваційного підприємництва.

Основними пріоритетними напрямками розвитку плодопереробного підкомплексу слід вважати такі: модернізація діючих виробництв з упровадженням енергозберігаючих технологій виробництва, переробки, розширення експортних потужностей; скорочення енергомістких, екологонебезпечних виробництв; перехід галузі на інноваційну модель розвитку, широкомасштабне використання новітніх науково-технічних досягнень з відповідним інвестиційним забезпеченням; покращення забезпечення підприємств висококваліфікованими кадрами; формування цілісної інфраструктури ринку, державної системи моніторингу ринку сільськогосподарської продукції й продовольчих товарів.

В якості організаційних завдань щодо забезпечення сталого розвитку підприємств переробної промисловості пропонуємо створення регіональних оптово-розподільних баз, створення спеціалізованої торговельної мережі і створення служб маркетингового управління. При оновленні, як чинника забезпечення сталого економічного розвитку, важливе значення має підвищення рівня професіоналізму персоналу.

Оновлення пов'язане із впровадженням нової техніки, обладнання, прогресивної технології. Для підприємств переробної промисловості це є найбільш актуальним у зв'язку з високим ступенем зношеності техніки та наявного на багатьох підприємствах морально застарілого обладнання та технології.

Крім високого ступеня зносу основних фондів, на підприємствах спостерігається слабке оновлення фондів. У зв'язку з цим назріла гостра необхідність, що пов'язана із забезпеченням сталого розвитку підприємств переробної промисловості. Однією з форм поліпшення використання основних фондів є можливість оновлення їх організаційних структур [4, с. 44].

Обов'язковою умовою забезпечення стабільних темпів економічного зростання плодпереробної сфери, підвищення якості і конкурентоспроможності її продукції, є створення матеріально-технічної бази на сучасному техніко-технологічному рівні. Водночас, незважаючи на позитивну тенденцію підвищення коефіцієнта надходження основних фондів, темпи виведення зношеного основного капіталу уповільнюються і це гальмує зростання техніко-технологічного рівня галузі, зокрема, не запроваджуються прогресивні технології глибокої та комплексної переробки продукції. Тому потрібна докорінна реконструкція багатьох підприємств і виробництв та оснащення їх сучасною технікою. Основою стратегії інноваційного розвитку вітчизняних підприємств має стати досконалий організаційно-економічний механізм інвестиційного забезпечення [5, с. 20].

Отже, найважливішими пріоритетами та стратегічними цілями у розвитку інноваційних процесів при формуванні матеріально-технічної бази переробної сфери підкомплексу мають стати: запобігання занепаду переробних підприємств, техніко-технологічне оновлення їх матеріальної бази з використанням інноваційних технологій; стимулювання попиту на продукцію вітчизняного виробництва шляхом стабільного підвищення доходів населення; впровадження сучасних мало- і безвідходних, енерго- й ресурсозберігаючих та екологічнобезпечних технологій вирощування і перероблення продукції та випуску високоякісних і конкурентоспроможних продуктів харчування; модернізації виробничої інфраструктури та технологічних процесів й системи обслуговування основного виробництва; створення та розширення діючих імпортозамінних виробництв та експортних потужностей підприємств харчової промисловості; прискорення переходу галузей вітчизняного машинобудування на виробництво промислової продукції, яка спроможна забезпечувати випуск інноваційних продуктів та унеможливити забруднення довкілля; прискорення гармонізації національної бази стандартів і нормативів у сфері вирощування та перероблення сільськогосподарської сировини до європейських вимог.

Разом із тим, значна увага має приділятися і безпосередньо сільському господарству, а в даному випадку садівництву, оскільки з 1986 р. урожайність плодів в усіх категоріях господарств почала знижуватись, а з 1991 р. значно скоротились площі промислових насаджень і зменшилися валові збори всіх плодкових культур [6]. Ця проблема досі є гострою, незважаючи на прийняття Міністерством аграрної політики України у 2008 р. Наказу «Про затвердження галузевої Програми розвитку садівництва України на період до 2025 року і галузевої Програми розвитку виноградарства та виноробства України на період до 2025 року», яка передбачає: стабілізацію і подальше збільшення виробництва плодів і ягід; насичення внутрішнього продовольчого ринку конкурентоспроможними продуктами та розширення їх експорту; забезпечення розширеного відтворення виробництва; розширення виробництва екологічно чистої продукції шляхом переходу від індустріально-хімічних методів інтенсивне господарювання шляхом удосконалення технологій і організації виробництва на основі використання досягнень науки й передового досвіду [7].

Загальний стан садівництва, незважаючи на зусилля з боку держави, має ознаки системної кризи та нестійкої рентабельності. Проблема інноваційного розвитку АПК загалом залишається актуальною через нестачу коштів для фінансування інвестицій. Прийняті програми фінансуються частково, що виявляє недосконалість та неузгодженість механізмів державної підтримки сільського господарства. Державна політика розвитку системи АПК потребує подальшого вдосконалення. Також необхідно підвищити ефективність аналізу інноваційної модернізації сільського комплексу на рівні держави, регіонів та окремих підприємств [8, с. 121].

Такі трансформації можливі в результаті спільних зусиль наукових і освітніх установ, інноваційно-орієнтованих виробничих підприємств та спеціалізованих суб'єктів інноваційної інфраструктури, які функціонують на принципах зворотного зв'язку із базовими інститутами держави й суспільства, на засадах соціально-правової взаємодії.

Формування інноваційних пріоритетів розвитку на практиці потребує розробки конкретних програмних дій та системи інвестиційного забезпечення, необхідних для реалізації моделі інноваційного розвитку. Отже, на основі зіставлення різних сценаріїв розвитку підкомплексу та у ході формулювання стратегій слід враховувати рівень затребуваності інноваційної продукції і можливості щодо її реалізації товаровиробниками.

Здійснення інноваційних перетворень та подальший розвиток плодопереробного підкомплексу може відбуватися лише з урахуванням економічних можливостей і особливостей трансформаційних перетворень. З метою формування та реалізації механізму розвитку плодопереробного підкомплексу на інноваційній основі необхідно забезпечити сприятливі умови для збереження, відтворення і зміцнення наявного науково-технічного потенціалу.

Література

1. Куликов И. М. Развитие научно-технического прогресса в плодово-ягодном подкомплексе АПК России / И. М. Куликов, В. Ф. Урусов, И. Н. Куликов [и др.] // Садоводство и виноградарство. – 2010. – № 6. – С. 7–13.
2. Купчак П. М. Харчова промисловість України в умовах активізації інтеграційних та глобалізаційних процесів : моногр. / П. М. Купчак ; за ред. д. е. н., проф. Л. В. Дейнеко. – К. : Рада по вивч. прод. сил України НАН України, 2009. – 152 с.
3. Туболець І. І. Фінансові ресурси як важливий чинник вибору моделі та стратегії розвитку інноваційного підприємництва / І. І. Туболець, В. І. Фоміних // Наукові праці полтавської державної аграрної академії. – 2013. – Вип. 1(6). – С. 268–274.
4. Андреєнко Н. В. Стратегія розвитку підприємств переробної промисловості України: формування та проблеми реалізації / Н. В. Андреєнко // Науковий вісник одеського економічного університету. – 2011. – № 20(145). – С. 41–50.
5. Погріщук Б. В. Стратегія інноваційного розвитку АПК: формування та реалізація / Б. В. Погріщук // Економіка розвитку. – 2011. – № 2 (58). – С. 18–21.
6. Гриник І. Нам має бути соромно ввозити зарубіжні яблука [Електронний ресурс] / І. Гриник // Урядовий кур'єр. – 2012. – № 54(4698). – Режим доступу : <http://ukurier.gov.ua/uk/articles/newspaper/2012/3/24/>.
7. Про затвердження галузевої Програми розвитку садівництва України на період до 2025 року і галузевої Програми розвитку виноградарства та виноробства України на період до 2025 року : наказ затв. Міністерством аграрної політики України 21.07.2008 р. № 444/74 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.uazakon.com/documents/date_cu/pg_gbwsl/index.htm.
8. Шмаглій О. Б. Інноваційний розвиток сільського господарства та харчової переробної промисловості / О. Б. Шмаглій // Економіка АПК. – 2010. – № 5. – С. 119–122.